స్పష్టంగా కనపడుతోంది.

నా స్థితి రొంపిలో దిగపడినట్లయింది.

"పద్మావతి క్రింద వుంది, తీసుకొస్తాను" అంటూ మా వాడు క్రిందికి వెళ్లాడు. నేను ఆలోచనలో పడిపోయాను. ఏంచెయ్యను, ఇప్పుడు? మా వాడూ, పద్మావతీ యిద్దరూ చేతులు కలుపుకొని పైకి వచ్చారు. నన్ను చూసి తలవొంచుకుంది పద్మావతి. సోదరిని ప్రేమించి నట్లు ఆమెను ప్రేమించగలిగితే!

తళుక్కుని మెరుపు మెరిసినట్లు, ఆ భావం నా హృదయంలో కలిగింది. అంతకన్న బ్రహ్మానందం వుండదని తోచింది.

"సరే రా, మోహన్! పద్మావతిని నా సోదరిలా ప్రేమిస్తు న్నాను. ఆమె క్రిస్టియనుకనుక, కేశవదేవ జ్ఞానిచేత ఆర్యసమాజంలో శుద్ధిచేయించి పెళ్ళి చేసుకో. ఏమీ అనకుండా అమ్మా, నాన్నలకి ఉత్తరం రాసే బాధ్యత నాది" అనేశాను. అంతటి బాధ్యత నెత్తిన వేసు కోడానికి, నా హృదయంలో కలిగిన పరివర్తనకి నేనే పొంగిపోయాను.

ప్రియు లిద్దరూ నా కాళ్ళకి నమస్కారం చేశారు; వాళ్ళు ఆ నిమిషంలో పొందిన బ్రహ్మానందమే చాలు, నేను జీవించినన్నాళ్లూ నన్ను సుఖపెట్టడానికి.

---

4. తెల్లవారుఝాము పాఠాలు

శోభనమయిన క్రొత్తలో, బి. ఏ. పరీక్ష ప్యాసయిన కబురు తెలిసి, గోపాలరావూ అతని భార్యాయే కాకుండా, రెండువైపుల బంధు వులూ కూడా పొంగిపోయారు. చచ్చి చెడి చదివినవాడు గోపాలరావే అయినా, "ఇంతకీ అన్నపూర్ణ అదృష్టం" అంటూ, అదృష్టం మాత్రం అతని భార్యకి అంటగట్టారు బంధువులందరూను. శోభనపు శృంగా

రంలో మునిగితేలుతూ వున్న గోపాలరావుకి తను పరీక్ష ప్యాసయిన వార్త సహజంగా సంతోషాన్ని కలిగించినా, ఓ విధమయిన బెంగను కూడా కలిగించింది.

ఇంకముందు ఏం చెయ్యటం? బి. ఏ. పరీక్ష అయిందికదా అని ఏ ఉద్యోగానికైనా ప్రయత్నిద్దామా అంటే, ఎంత ప్రయత్నించినా ఏమీ దొరికే ఆశ కనపడలేదు. అంచేత కమ్మగా భార్యతో కాపరం చేస్తూ కూచుంటే....

బాగానే వుంటుందికాని. అతని నాన్నమాత్రం అందుకు ఒప్పుకోలేదు. "చేతనయితే యేదయినా ఉద్యోగం యిప్పుడీ పటుకున సంపాదించు. లేకపోతే, ప్లీడరీకో, డాక్టరీకో చదువు ఆరంభించు" అని ఖండితంగా చెప్పేశాడు. గోపాలరావు చదువుకుంటానంటే, అందుకయే ఖర్చు యెంతయినా సరే, భరించడానికి అతడు సిద్ధంగా వున్నాడు.

అలాంటప్పుడు, చదవడానికి ఎవడికి యిష్టము వుండదు? చచ్చి చెడి చదివినా, ఒక్క ముక్కకూడా ఒంటబట్టని శుద్ధమొద్దుకి కూడా చదువుకుందాము కులాసాగా అని ఉంటుంది. ఇహ, కొంచెం తెలివయినవాడూ, శ్రద్ధగలవాడూ అయిన గోపాలరావు చదువుకోడానికే పూనుకున్నాడంటే ఆశ్చర్యమేమీ లేదు.

మళ్ళీ ఒక సందేహం వచ్చింది. ప్లీడరీకి చదవడమా, డాక్టరీకి చదవడమా? ప్లీడరీ అయితే రెండేళ్ళలో అయిపోతుంది. డాక్టరీ అయిదేళ్ళు పడుతుంది. ప్లీడరీ ఐతే, పార్టీలు తన యింటికి వస్తారు. బోలెడు డబ్బు సంపాదించవచ్చును. తెలివితేటలుంటే, సర్ అల్లాడి కృష్ణస్వామయ్యరంత గొప్పవాడు కావచ్చును. డాక్టరీ ఐతే డబ్బు వచ్చినా, పాడు చాకిరీ చెయ్యాలి. కాస్తో కూస్తో ప్రతిష్ఠ వచ్చినా, పదవి రాదు. ఇలా యిన్ని ఆలోచనలతో, చివరికి ప్లీడరీకి చదవడానికే నిశ్చయించుకున్నాడు. అంతవరకూ ధోరణి బాగానే వెళ్ళింది. కాని యింకో సందేహం వచ్చింది. వెళ్ళితే, చదువుకి చెన్నపట్నం వెళ్ళాలి. కాని, క్రొత్తగా కాపురానికి వచ్చి, శృంగార రసాన్ని రుచి చూపిస్తూ వున్న అన్నపూర్ణమాట తలచుకొనేటప్పటికి—మళ్ళీ అతనికి ఆలోచనలు ఆరంభమయాయి. అన్నపూర్ణను తీసుకొని వెళ్ళడమా, మానడమా?

వదలిపెట్టి ఉండడం దుస్సాధంగా తోచింది. తీసుకువెడితే, కాపురం పెట్టాలి. చదువు సరిగ్గా సాగుతుందో, సాగదో—

"మరి నేను సెలవు లయాక, చెన్నపట్నములో చదువుకు వెడుతున్నాను. నువ్వుకూడా వస్తావా, ఇక్కడే వుంటావా?" అని అన్నపూర్ణను అడిగాడు. అన్నపూర్ణకి యింకా అతని దగ్గర సిగ్గు పూర్తిగా వదలలేదు. తలవంచి, అతని నడుముచుట్టూ చేతులు పెనవేసి, "నేనొక్కదాన్నీ ఇక్కడ వుండనా!" అంది.

"ఏం? మీ అమ్మా, మీ నాన్నా, చెల్లెళ్ళూ, అన్నయ్యా, యింతమంది ఉండగా—"

"ఏమో, మిమ్మల్ని విడిచి ఇంక ఒక్క నిమిషమేనా వుండలేను బాబూ!" అంటూ కళ్ళు కొంచెం పైకి యెత్తి, ఏం చెపుతాడో అన్నట్టు అతని కళ్ళకేసి చూసింది. ఆ చూపుకి అతడు పరవశుడయాడు. ఆమె చెప్పినదంతా నిజమే ననిపించింది నిజంగా ఆమె తనను వదలిపెట్టి ఒక్క నిమిషం కూడా వుండలేదు. అలాంటి ప్రియురాలిని వదలిపెట్టి తనుమాత్రం ఒక్క నిమిషమేనా యెలా ఉండగలడూ?

అన్నపూర్ణను తీసుకొని వెళ్ళవలసిందేనని నిశ్చయించుకున్నాడు. తన తండ్రితోటి, ఆమె తండ్రితోటీ యీ సంగతి చెప్పి, యిద్దరినీ ఒప్పించాడు.

కావలసిన సామానులన్నీ సర్దుకొని, అవసరమైనంత డబ్బా తీసుకొని, భార్యాభర్త లిద్దరూ పట్నం ప్రయాణ మయారు. దసరా సెలవులు యివ్వగానే మళ్ళీ వస్తామని తన తండ్రికీ, ఆమె తండ్రికీ, ఉత్తరాలు వ్రాస్తూవుండమని ఆమె తండ్రికీ, తను ఉత్తరం వ్రాయగానే కావలిసిన డబ్బు పంపుతూ వుండమని తన తండ్రికీ చెపుతూ వుండగా రయిలు కదిలింది. వియ్యంకు లిద్దరూ ఇంటిదారి పట్టారు. రయిలు చెన్నపట్నందారి పట్టింది.

రయిలు బయలుదేరింది మొదలు దారి పొడుగునా, ప్రతి స్టేషనులోనూ, అరటిపండ్లో, నారింజపండ్లో, ద్రాక్షపండ్లో, ఏవో వొకటి

కొనుక్కుంటూ, తింటూ, కబుర్లు చెప్పుకుంటూ, నవ్వుకుంటూ వీళ్ళు కాలం గడిపివేశారు. వీళ్ళు రాజమండ్రిలో బండి యెక్కింది మొదలు చెన్నపట్నంలో దిగేవరకు కూడా, ఆ పెట్టెలో యెక్కిన వాళ్ళందరి కళ్ళూ వీళ్ళమీదే వున్నాయి.

రయిలు దిగగానే, హోటలుకి వెళ్ళి, సామానంతా అక్కడ పడ వేసి, సాయంత్రం కాగానే యిద్దరూ కలిసి, ట్రిప్లికేనులో యిళ్ళు వెతక డానికి బయలుదేరారు. రిక్షాలో యెక్కి కూచున్నాక, గోపాలరావు ఇలా అన్నాడు: "చూడు, మనం వంట, వడ్డనా పెట్టుకొని తూగలేము. హాయిగా క్యారియరులో పెట్టించి హోటలునుంచి తెప్పించుకుందాము. పగలు నేను కాలేజీకి వెళ్ళినప్పుడు నువ్వు పత్రికలూ నవలలూ చదువు కుంటూ వుందుగాని."

సంతోషంతో వొప్పుకుంది అన్నపూర్ణ. ఒకేవొక పెద్ద గదీ, గదికి వెనకవైపున చిన్న వరండా వున్న మేడమీది భాగం అద్దెకి తీసు కున్నారు. ఆ గదిని, చదువులకీ పడకకీ ఉపయోగించుకుందుకూ, ఆ వరండాను, భోజనాలికీ స్నానాలకీ ఉపయోగించుకుందుకూ నిర్ణయించి, అడ్వాన్సు యిచ్చివేసి, ఆ రాత్రికే వచ్చి ఆ భాగంలో చేరారు.

మరునాడు, గోపాలరావు కాలేజీకి వెళ్ళి, జీతం కట్టివేసి, కొన వలసిన పుస్తకాలన్నీ క్రొత్తవి కనుక్కొని, సాయంత్రం యింటికి వచ్చాడు. సాయంత్రం గోపాలరావూ, అన్నపూర్ణా యిద్దరూ బీచికి వెళ్ళారు. ఎనిమిది గంటలదాకా బీచిలో షికారుచేసి, అయ్యరు తెచ్చిన భోజనం తినివేసి, క్యాంపుకాటుమీద కమ్మగా కౌగిలించుకొని పడు కున్నారు.

మరునాటి నుంచీ, గోపాలరావు శ్రద్ధగా స్కూలుకు వెళ్ళడం ఆరంభించాడు.

వారంరోజులు మామూలు ప్రకారమే గడిచాయి. కాలేజీలో మాత్రం, పాఠాలు గబగబా చెప్పుకొని పోతున్నాడు, ప్రొఫెసరు.

ఈ వారంరోజులలోనూ, వొక్కరోజు అయినా, గోపాలరావు పుస్తకాన్ని ముట్టిన పాపాన పోలేదు. కాని, అతను మొదటినుంచీ

కూడా చాలా శ్రద్ధగల మనిషి. ఏరోజు పాఠాలు ఆరోజున చదవడము అతనికి చిన్నప్పటినుంచి అలవాటు. అలా చదవకపోతే పరీక్షలముందు చాలా కష్టపడి చదవలసి వస్తుందనీ, ఒకవేళ చదివినా పరీక్ష ప్యాసు కావడం అనుమానమేనని అతనికి భయం.

అంచేత ఒక వారంరోజులు గడిచిన తరువాత, ఈ విషయంలో యేదో ఆలోచన చేసుకోవా లనుకున్నాడు. ప్రతిరోజూ రాత్రి పది గంటలవరకూ, తెల్లవారుఝామున నాలుగుగంటలకి లేచి తెల్లవారే వరకూ చదువుదామని నిశ్చయించుకున్నాడు.

క్యారియర్‌లో వచ్చిన భోజనాన్ని యిద్దరూ పెట్టుకొని తిన్నారు. అన్నపూర్ణ గిన్నెలన్నీ సర్దుకుంటూ వుండగా, గోపాలరావు చదువుకి కూచున్నాడు. ఒకపేజీ చదివినట్టున్నాడు. అన్నపూర్ణ గదిలోకి వచ్చింది. సాయంత్రం తలలోపెట్టుకున్న సన్నజాజి పూలవాసన, ఆ గదిలోవున్న నిర్జీవమైన వస్తువులకి కూడా ఉద్రేకాన్ని కలిగించింది. బీచి వైపునుంచి తెరలు తెరలుగా రివ్వుమని వస్తూవున్న గాలి, ఆ ఉద్రేకానికి దోహదమిచ్చింది. గోపాలరావు అన్నపూర్ణవైపు చూశాడు. అన్నపూర్ణ మాత్రం గోపాలరావు తనవైపుచూస్తున్న సంగతి గమనించకుండానే, గోడకి తగిలించివుంచిన అద్దం దగ్గరికి వెళ్ళి చెంపలూ, చెక్కిళ్లూ సవరించుకొని, మెల్లిగా వెళ్ళి పక్కమీదికి వొరిగింది. గోపాలరావు చేతులో ఉన్న పుస్తకం మూసివేసి, "ఇప్పుడేం చదువు, హాయిగా తెల్లవారుఝామున చదువుకో వచ్చు!" అంటూ అలారం గడియారం తీసి మూడున్నరకి అలారం పెట్టి, ఒక్కదూకున అన్నపూర్ణ ప్రక్కన చేరాడు.

గణగణ మంటూ సరిగ్గా మూడున్నరకి గడియారం అలారం కొట్టేసింది. వెంటనే నిద్ర లేచాడు గోపాలరావు. లేస్తూనే లైటు వేసుకొని, కూజాలోవున్న చన్నీళ్ళతో మొహం కడుగుకొని, చదువుకి కూచున్నాడు.

పుస్తకం రెండుచేతులతోటి తెరుస్తూ అటు ప్రక్కమీద పడుకుని ఉన్న అన్నపూర్ణకేసి చూశాడు. రాత్రి భర్తతో గడిపిన ఆనందము

వల్లా, చీకూ చింతా, కల్మషమూలేని నిర్మలమైన హృదయమువల్లా, హాయిగా నిద్రపోతోంది అన్నపూర్ణ. ఆమె పెదవులు నిద్రలోకూడా కమ్మని చిరునవ్వును ప్రదర్శిస్తున్నాయి. నిద్రలోకూడా ఆమె ముఖం అత్యంత ఆహ్లాదకరంగా, ప్రసన్నంగా ఉన్నది. జుట్టు బాగా రేగి, ముందరివైపున ముంగురులు, నుదుటి మీద ఉంగరాలలా చుట్టుకొని వున్నాయి. జాజిపూల వాసన గుమ్మనిపిస్తోంది ఇంకానూ. ఆ తియ్యటి వాసనా, పద్మంలాంటి ఆ ముఖమూ చూసి భ్రమపడి తుమ్మెదలు వచ్చి వ్రాలాయా అనిపిస్తున్నాయి ఆ ముంగురులు.

గోపాలరావుకి యిక చదువుమీద ధ్యానం పోలేదు. తీసిన పుస్తకాన్ని తీసినట్టే బల్లమీద పెట్టి, అన్నపూర్ణ మొహం మీద మొహం పెట్టి గట్టిగా ముద్దు పెట్టుకున్నాడు. "ఏమిటదీ...." అంటూ అన్నపూర్ణ మెల్లిగా కళ్ళు తెరిచింది.

"మళ్ళీనీ" అంటూ గోపాలరావు లైటు ఆర్పివేశాడు.

ప్రతిరోజూ యిలాగే జరగడం ఆరంభమయింది. పగ లంతా, రాత్రి చదువుకుందా మనుకోవడమూ, రాత్రి అయేసరికి తెల్లవారు ఝామున చదువుకుందాములే, యివ్వాళకి లేకపోతే ఏ మనుకుంటూ, మళ్ళీ........ఇలా వారంరోజులు జరిగింది. అన్నపూర్ణకి ఆశ్చర్యం వేసింది. పైగా రాత్రి పదకొండున్నర దాకానూ, తెల్లవారు ఝామున మూడున్నరనుంచీ మేలుకోవలసి వచ్చినందువల్ల పాపం, ఆమెకి నిద్ర కూడా సరిగా చాలడం లేదు.

ఓరోజున, మామూలు ప్రకారం రాత్రిపూట అయినతరువాత గోపాలరావు అలారం పెట్టబోతూ ఉండగా అన్నపూర్ణ "ఏమండీ! పద కొండున్నర అయిందా యిప్పుడూ—మళ్ళీ తెల్లవారు ఝామున ఏమి టండీ.—నాకు యీ పదిరోజులనుంచీ నిద్ర బొత్తిగా చాలటంలేదండీ! ఏమండీ, ఆ తెల్లవారుఝాము పాఠాలుకూడా యిప్పుడే చదివె య్యండీ...." అలాగంది.

తెల్లబోయిన అతని మొహం, లైటు తెలుపులో మరింత తెల్లబడింది.

———